

негативно утицале на његово песничко стваралаштво већ и за организацију југословенских служби и приватни живот чиновника у иностранству.

Срђан МИЋИЋ

Миљана Ђорђевић, Љиљана Ђуровић.
„У ветром постављеним капутима“
Народно позориште Моравске бановине у Нишу 1930–1941.
Ниш: Историјски архив Ниш, 2017, 260.

Интересовање за обичног човека, његове жеље и живот у прошлим временима постаје све чешће предмет научног истраживања. Историчари желе да осликају и читаоцима приближе како је прошлост изгледала, како су у прошлости људи живели, шта су желели, о чему су размишљали. Архивисти имају привилегију да непосредно и први буду у контакту са оригиналном архивском грађом. Њихов примарни задатак је да архивску грађу сакупљају, чувају, сређују и обрађују и чине доступном јавности, али у времену када је интересовање широке публике за бројне историјске теме присутније, архиви све чешће својој основној делатности придружују и издавачку делатност. Посебно је похвално када је издавачка делатност архива плод рада његових архивиста, као што је то случај код ове књиге. Историјски архив Ниш, који обилује квалитетним архивистима, и овом приликом је доказао тај квалитет – једном врло озбиљном и атрактивном публикацијом. Кажемо атрактивном, не мислећи пре свега на дизајнерска и издавачка решења која нису изостала, већ у смислу пажљиво изабране теме. Не само да су нас Миљана Ђорђевић и Љиљана Ђуровић, архивисти нишког архива, овом публикацијом маштовитог наслова, „У ветром постављеним капутима“. *Народно позориште Моравске бановине у Нишу 1930–1941*, подсетиле на 130 година организоване позоришне делатности у Нишу већ су, ослушкујући интересовање јавности, стручном, научном и широком кругу читалаца понудиле надасве корисно, али и занимљиво штиво.

Ауторке су себи дале нимало лак задатак, да на основу оскудно сачуване архивске грађе, прикажу живот и рад једне институције културе какво је Народно позориште Моравске бановине из Ниша у периоду 1930–1941. године, не изостављајући да нагласе континуитет позоришног живота који сеже у последње деценије 19. века. Иако је о раду Народног позоришта Моравске бановине сачувана свега једна архивска кутија докумената, (архиву Моравске бановине су већим делом уништили Немци септембра 1944. приликом повлачења), вештим и зналачким радом, коришћењем објављене и необјављене грађе других фондова, из сопственог и других архива, коришћењем бројне и богате међуратне штампе, (ауторке ову публикацију

зато називају *хибридном*), имамо као резултат вредну књигу и доказ да није увек битна количина сачуване архивске грађе, већ и вештина и довитљивост истраживача.

Књига од 260 страна састоји се из Уводне речи и посебних поглавља: Из историје позоришта у Срба, Позоришни живот у Нишу: од позоришта Синђелић до Градског повлашћеног позоришта, Позориште Моравске бановине, Народно позориште Моравске бановине, Нишко позориште за време управе др Душана Милачића, Боривоја Стојковића – прва управа, Позориште постаје државна институција, Позоришни живот током 1937–1938. године, Прва зграда позоришта, Највиши донети позоришта – друга управа Боривоја Стојковића, Репертоар Народног позоришта Моравске бановине, Завршна реч, а садржи и Регистар личних имена, резиме на енглеском језику и списак извора и коришћене литературе.

Већ кроз наведене целине види се јасна хронолошка нит и домишљато истакнути периоди у развоју и животу ове институције културе у Нишу. Свако од ових поглавља састоји се од не сувише обимног ауторског текста који у кратким цртама, али не на рачун квалитета и садржајности, „води“ читаоца кроз историју ове установе. Текст прате богате илустрације: архивска документа, фотографије и плакати, које на читаоца остављају посебан утисак и поткрепљују пратећи текст, као и зналачки одабрани оригинални новински чланци позоришних критика и догађаја везаних за позориште. Може се рећи да ова публикација представља својеврстан зборник докумената о раду Народног позоришта Моравске бановине у Нишу. Кроз та документа ненаметљиво се приказују његови најзначајнији трануци, као и бројни проблеми кроз које је позориште пролазило. Посебну вредност чине и кратке биографије глумаца, које нас стављају у позицију посматрача бурних живота међуратних мајстора позоришне сцене.

Књига која је пред нама је не само приказ живота и рада институције позоришта већ приказ живота у Нишу у међуратном периоду. Кроз живот овог позоришта, кроз његове успоне и падове, кроз потребу да гостовањима у другим градовима обезбеђује сопствену егзистенцију, кроз избор репертоара ради прилагођавања потребама и укусу публике (нпр. укидање Оперете или давање предности у репертоару комадима из националне историје), кроз критике појединих представа, назире се и комплексна структура друштва у Нишу и међуратној Југославији, његове културне тежње и прохтеви. Чињеница да је позориште основано, да је успело током година да постане државно, да добије пристојне субвенције и зграду заузимањем појединих политичара и угледних грађана, говори о томе да држава није имала јасну стратегију како да се равномерно развијају установе културе, већ да је тај развој био стихички и углавном зависан од појединаца, њиховог ангажмана и залагања. Од тренутка када Народно позориште Моравске бановине (1. април 1936. године) постаје државна установа, расте и све већи утицај политике на финасирање, избор управника и репертоар, што такође на својеврстан начин говори о актуелном политичком тренутку у животу Краљевине Југославије. Управа Боривоја Стојковића (по други пут 1939–1941) представљала је вр-

хунац рада позоришта, време када представе просечно посећује више од 600 гледалаца. Све то заједно, прецизно документовано, ауторке су „провукле“ кроз књигу не оптерећујући је сопственим ставовима и анализама, већ препуштајући читаоцу да сам доноси закључке.

Циљ да се осветли рад једне установе и кроз њу живот града и грађана Ниша, у потпуности је реализован. Вредност књиге за будуће истраживаче културног и позоришног живота Ниша и Србије, односно Краљевине Југославије, лежи и у чињеници да су Миљана Ђорђевић и Љиљана Ђуровић врло педантно, како то само архивисти умеју и знају, навеле сигнатуре коришћених докумената, што ће умногоме олакшати посао будућим истраживачима. Њихово истраживање у фондовима Историјског архива Ниш (Народно позориште Ниш, Градско поглаварство Ниш, Збирка фотографија, Збирка *Varia*), у Архиву Југославије (Фонд Министарство просвете Краљевине Југославије), у Музеју позоришне уметности Србије (Збирка програма и плаката, Збирка фотографија) и презентовање те грађе кроз књигу представља важну промоцију богатства које наши архиви чувају као неисцрпне енциклопедије сазнања о прошлости. Бројна коришћена литература говори у прилог озбиљности ауторки и њиховој посвећености да на научно утемељен начин обраде тему.

Примећујемо и да, иако су хронолошки подељени текст писале две ауторке, то је готово неуочљиво, јер су се њихова излагања савршено уклопила и методолошки и изражајно, те се стиче утисак јединства и мисли и дела. Именски регистар за овакву публикацију представља додатни квалитет.

Ова књига ће засигурно још дуго бити издавачки понос Историјског архива Ниш, посебно имајући у виду да је ова установа сопственим напорима обезбедила њено објављивање. Миљана Ђорђевић и Љиљана Ђуровић на почетку текста наводе Ничеов цитат: *Уметност нам је потребна да не бисмо умрли од истине*, а ми додајемо да су нам овакве књиге потребне да не бисмо живели у незнању. Својом садржином она ће умногоме обогатити наше знање и историју културе и позоришта међуратне Југославије.

Слободанка ЦВЕТКОВИЋ

Tito's Yugoslavia. Stories Untold, I–II, ur. Gorana Ognjenović, Jasna Jozelić. New York: Palgrave Macmillan, 2016.

Међу новијим издањима која се баве социјалистичком Југославијом објављеним у иностранству, бројем, квалитетом и разноврсношћу прилога истиче се доводотна књига *Tito's Yugoslavia. Stories Untold*. Већ поднаслови ова два тома говоре о каквом мозаику и покушају слојевитог приступа се ради: револуционарни тоталитаризам, социјалистички прагматизам, тран-